

KLEMEN TERÉZIA

A BAROKK KOR IRODALMÁNAK ÉS MŰVÉSZETÉNEK TANÍTÁSA

„A hosszú XVI. századot” azért tartják nagyon találó elnevezésnek a történészek, mert Európa helyzetét nagyban befolyásolták az ebben az évszázadban történtek. Gondoljunk a nagy földrajzi felfedezésekre, a meginduló gyarmatosításokra, az európai hatalmi viszonyok átrendeződésére és a szellemi életben bekövetkező változásokra – például Luther fellépésére, ami a reformációhoz, majd az ellenreformációhoz vezetett.

1. Kutatási feladat – milyen tudományos, technikai eszközöket találtak fel vagy hoztak létre „a hosszú XVI. századi” Európában? Hogyan segítették ezek a világ megismerését?

2. „Az irodalom nem fejezi ki e kor különös, rettenetes feszültségek, félelmek és csodavárások közt dobált hangulatát: a képzőművészet északon is sokkal többet mond az irodalomnál, belénk szuggerálja az idők nagy megrendülését Holbein, Dürer, Grünewald, Brueghel” – írja Szerb Antal. A diákok tanulmányozzák a felsorolt alkotók festményeit! Mennyiben igazolják a fenti állítást? Milyen képi elemek utalnak arra, hogy a bűn az embereket lealacsonyítja?

A reformáció kezdetét 1517. október 31-én tartja számon a történelem. Luther Márton ekkor függesztette ki a wittenbergi templom kapujára 95 pontját, melyben az egyházi visszaélések ellen emelt szót. Ezzel a tettel kezdett vette a protestáns egyház működése. Luther kiemelkedő érdeme, hogy nemzeti nyelvre, a nép nyelvére – németre – fordította a Bibliát. Ezt a lépést majd Európa több országában is követik, ki-ki a saját nyelvére fordítja le a szent iratokat, s az így eljut az egyszerű emberekhez is.

3. Nézzenek utána, hogy vajon különbözik-e a reformáció olvasóközönsége az itáliai humanizmus olvasóitól – s ha igen, miben!

Az ellenreformáció, más néven katolikus megújulás, a protestantizmus valódi és társadalmi téren tapasztalható erőfölénye ellen lépett fel. Az ellenreformáció korszaka 1546 és 1648 közé tehető. E korszak stílusirányzatává válik a barokk.

4. Kutassanak a diákok, mit jelent a „barokk” kifejezés! Melyik az első olyan építményt, amit ezzel a stílussal illettek?

5. Készítsenek egy táblázatot, amelyben a nekik tetsző barokk alkotásokat gyűjthetik össze! Keressenek az interneten barokk alkotókat és műalkotásokat!

6. Jellemezzék a barokk stílust, írják le, mi lehetett a stílus és az alkotók célja!

7. A festészetben kiemelkedő életművet hagyott hátra Rembrandt, Rubens, Caravaggio, Velázquez és El Greco. Ismerkedjenek meg a diákok néhány híres alkotásával!

8. Nézzék meg az internet segítségével Lorenzo Bernini *Szent Teréz extázisa* című szobrát. Műismertetés címen foglalják mondatokba, hogy a barokk stílus mely jellemzői ismerhetők fel Bernini művén!

9. A barokk életérzés legtisztábban talán a zenében fejeződik ki. Az európai zene a barokkban élte fénykorát. Rendkívül magas szintet ért el az általános zenei műveltség. Hatása és gyakorlata a hétköznapi élet szinte minden területére kiterjedt. A zenekar ma is megsokkott összetétele is ekkor született meg. Nézzenek utána, hogy milyen hangszereket kezdtek ebben a korban használni!

10. A barokk idején született meg az opera és az ária. Keressék meg, még milyen zenei műfajok és táncok alakultak ki ebben a korban!

Készítsünk projekt munkát „Velünk élő barokk” címen! A barokk művészet része az életünknek: falusi templomaink jórészt a 17–19. században, barokk stílusban épültek vagy a barokk ízlés szerint lettek átalakítva. A barokk motívumok beszivárogtak népművészetünkbe: a templombelsőik fakazettás mennyezetén, szószékén a festmények vagy az útszéli feszületek az ún. PARASZTBAROKK alkotásai. De városaink régi lakóépületein is a BAROKK és az azt követő KLASSZICISTA ízlés hagyott leginkább nyomot. Ez a két stílus lett a 19. századi építészetünk köznyelve, márpedig a régi épületeink zöme ebből a korból való. A barokk építészetnek bonyolult szabályai vannak, mégis mindennapi élményünk lehet egy szép barokk homlokzat, egy oltárkép.

11. Válasszanak a diákok egy kutatási feladatot az alábbiakból! Munkájukat a barokk fejezet végére kell elkészíteniük.

a) Keressék fel a lakóhelyük egy barokk emlékét, és fedezzék fel! A műemlék kiválasztásában segíthet a tanár vagy egy lakóhelyről szóló útikönyvrészlet, internetes weboldal.

– Járják körbe, keressék meg rajta a barokk építészet stílusjegyeit! Ha mód van rá, nézzék meg belülről is!

– Készítsenek róla rajzokat vagy fényképeket!

– Próbálják megismerni a történetét! Eredetileg minek épült, hogyan, mire használják ma?

– Készítsenek riportot egy ott élő vagy dolgozó emberrel, s kérdezzék arról is, mit tud vagy gondol az épületről!

b) Képtári kalauz – Keressenek fel a lakóhelyükön vagy egy közeli nagyvárosban egy képtárat, és nézzék meg a barokk műveket! Készítsenek róluk múzeumi vezetőt (kalauzt), amelyben sorra veszik és röviden bemutatják az

alkotásokat! Segítségül néhány szempont: jegyezzék föl a szerző nevét, a mű címét, a keletkezés dátumát, írjanak leírást az alkotásról!

A MAGYAR IRODALMI BAROKK LEGJELESEBB KÉPVISELŐJE, ZRÍNYI MIKLÓS

12. Szedjék össze és rendezzék fürtábrába, amit Zrínyi Miklósról már tudnak, tanultak! Mi jut eszükbe az életéről, koráról, politikai szerepéről, stb.?

13. Zrínyi nemcsak költő volt, hanem politikus és hadvezér is. Pár mondattal indokolják az előző állításokat!

14. A Zrínyi névvel a magyar történelemben többször is találkozni lehet. Gyűjtsék össze a híres Zrínyiket: kik voltak ők, miért jelentősek?

15. Nézzenek utána, a *Szigeti veszedelem* című eposzban kinek állít marandó emléket Zrínyi, mikor zajlott az ütközet és milyen összefüggésben van még az évszám a művel!

16. Zrínyi egy-két versét megismerve felmerülhet bennünk a kérdés: miért nem olvasunk ma tömegével barokk irodalmat? Válaszukat érvekkel támasszák alá!

17. Figyeljék meg a bevezető versszakokon a *Szigeti veszedelem* verselését! Jelöljék az első két versszak rímelését a szokott módon (az összecsengő sorok azonos betűjelet kapjanak)! Milyen rímképletet adnak a sorok? Minősítsék a rímeket! Milyen rímfajta uralkodik a versen?

18. Olvassák el a *Szigeti veszedelem* egyik részletét (V. ének, 5–35. versszak), melyben a szigeti Zrínyi Miklós beszédet intéz katonáihoz. A beszéd felépítése, érvelése mellett néhány stilisztikai jellegzetességet is megfigyelhetnek a művön, amely a barokk költészetre általában is jellemző. Ilyen a BONYOLULT SZÓREND (INVERZIÓ), a FOKOZÁS és TÚLZÁS, illetve a KÖRMONDAT. Vizsgálják meg ezt a három stílusalakzatot most az eposz bevezetésében (1–6. versszak)!

19. Írjanak seregszémlel egy elképzelt hőskölteményhez! Találják ki hozzá a seregszémle helyzetét, szereplőit, pró-

báljanak a leírásban változatosságra törekedni! Igyekezzenek megvalósítani az eposzhoz illő méltóságot vagy a paródiához illő humort! Néhány ötlet, segítségül: Az osztálytársak bemutatása, pl. ahogy reggel gyülekeznek az iskolában. Egy nyaralás, vízi túra szereplőinek bemutatása, indulás előtt. A kedvenc focicsapat bemutatása, meccs előtt. Egy sakktáblán a sötét bábuk bemutatása, parti előtt.

20. Zrínyit mélyen érdekelte az, hogy milyen szerepet játszik az ember életében a szerencse, s egyáltalán: mi az a szerencse. Kedvenc jelmondata is így hangzott: SORS BONA, NIHIL ALIUD, vagyis saját fordításában: 'Jó szerencse, semmi más.'

a) A diákok idézzenek fel egy esetet a saját életükből, amelyben szerencsések voltak! Fejtsék ki, véleményük szerint mekkora szerepet játszik életünkben a szerencse!

b) Gondoljanak a diákok valakire, akit szerencsésnek, egy másikra, akit szerencsétlennek tartanak! Mitől válik valaki szerencsésé, illetve szerencsétlenné?

c) Mi az a szerencse? Hogyan tudnák a diákok meghatározni?

d) Inkább szerencsésnek vagy inkább szerencsétlennek tartják magukat? Gondolják végig, hogy miért!

e) Vigasztaltak-e már valakit, akit balszerencse ért? Írjanak valakihez egy elképzelt helyzetre vigasztaló szöveget!

21. A végső harc leírása... Foglalják össze közösen az eddigieket! Milyen eszközök teszik széppé, érdekessé a harcleírást? Emeljenek ki néhány eposzi hasonlatot! Beszéljenek arról, hol van jól érezhető fokozás, túlzás a szövegben, illetve mitől változatos az elbeszélés!

22. KORUNK HŐSE – Minden korunknak vannak ismert és ismeretlen hősei. Minden korszak emberében élnek elképzélések arról, hogyan kéne élni, milyen formában ölt testet az, amit az emberben jónak tartunk. Beszélgessen az osztály az alábbi kérdésekről, majd készítsék el a korunk hőséről szóló fürtábrát is, és tegyék ki a másik mellé!

Keressenek példákat mai hősökre! Kiket tartunk ma hősöknek?

23. Korunk hőse – merre vagy? Készítsenek egy plakátot, hirdetést, körözüvényt stb., amely korunk hősének keresésére irányul!

24. Képzeld el, hogy a várvédő Zrínyi a mai napon életre kel! A gondolat már Mikszáth Kálmán is eljátszott, most az osztály jön! Írjanak körül három olyan dolgot Zrínyi szavaival, amit ő még nem ismer, de próbálja szavakba önteni! Magyarazzák el szóbeli körülírással, mi az a vonat, a bevásárlóközpont és a televízió!

MIKES KELEMEN

25. „Mintha másutt mind meghaltak volna, csak mi élnénk. Pedig, ha jól meggondoljuk, mások élnek és mi csak aluszunk” (96. levél). A diákok szerint mit akart ezzel az idézett mondattal kifejezni az író?

26. Mikes levelei fontos kordokumentumok. Vajon miért, mit értünk ezalatt?

27. Próbálják megtudni, hány ilyen levél született! A hűséges Mikessel és Rákóczi fejedelemmel kapcsolatban milyen mondáról hallottak vagy olvastak?

28. Magyarok külföldön

a) Az osztály szerint hány magyar él a szomszédos országokban, hányan távolabbi országokban?

b) Gyűjtsenek híres magyarokat, akik hosszabb ideig vagy akár életük végéig külföldön éltek! Idézzék föl néhányukról, hogy miért hagyták el az országot!

c) Gondolják végig, hogy történelmünknek melyek voltak azok a sorsfordulói, amikor tömegesen hagyták el a magyarok az országot! Jegyezzék fel őket időrendben!

d) Sok oka lehet annak, hogy valaki elhagyja a hazáját. Az anyaországból útnak indító erőket TOLÓERŐKnek, a célország felé hajtó erőket HÚZÓERŐKnek szokták nevezni. Az osztály szerint milyen toló- és húzóerők játszanak leggyakrabban szerepet a kivándorlásban régen és most?